

CHARAKTERISTIKA HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Praha je hlavním městem České republiky. Z toho vyplývá i její úloha přirozeného centra politiky, mezinárodních vztahů, vzdělávání, kultury a ekonomiky. V rámci EU se hlavní město Praha řadí mezi vyspělé regiony. Od roku 1992 je její historické centrum zapsáno na seznamu kulturního dědictví UNESCO. Všechny tyto aspekty se odrážejí ve specifickém charakteru a postavení Prahy mezi ostatními regiony naší republiky.

Podle zákona ČNR o hlavním městě je Praha **statutárním městem**. Je spravována orgány hlavního města - Zastupitelstvem hl. m. Prahy, Radou a Magistrátem hl. m. Prahy. Pro výkon státní správy je Praha od roku 2001 členěna na 22 správních obvodů, z hlediska samosprávného ji tvoří 57 autonomních městských částí s vlastními volenými orgány. Tyto městské části nejsou ovšem zcela homogenní. Jsou zde městské části s vyhraněným charakterem městského centra, nebo naopak městské části příměstského charakteru. Liší se stupněm urbanizace, hustotou zalidnění, kvalitou technické infrastruktury i sociálně ekonomickými podmínkami života obyvatel. I co do počtu obyvatel jsou mezi těmito částmi velmi významné rozdíly. Zatímco tři městské části počtem obyvatel překračují 100 tisíc (Praha 4, Praha 10 a Praha 8), deset nedosahuje ani 2 tisíc obyvatel a z toho dvě městské části mají méně než 500 obyvatel (Praha-Nedvězí a Praha-Královice). Hl. m. Praha je největším městem České republiky. Rozkládá se na ploše 496 km², což je pouze 0,6 % území republiky, ale **počtem obyvatel 1 259 079 k 31. 12. 2014** představuje necelých 12 % obyvatel státu. Praha jako město tedy výrazně dominuje struktuře osídlení v České republice, když druhé největší město Brno představuje třetinu její populační velikosti. Od roku 2010 však Praha přišla o své postavení nejlidnatějšího kraje a předstihl ji v tomto směru Středočeský kraj. Ke konci roku 2014 zde žilo o 56,2 tis. obyvatel více než v Praze.

Současná rozloha města je výsledkem přirozeného historického vývoje a dlouhodobého územního růstu. Za počátek lze považovat 2. polovinu 9. století, kdy byl založen Pražský hrad a pod jeho ochranou se začala rozvíjet samostatná podhradní osídlení. Z nich se pak postupně vyvinula samostatná města pražská: Staré Město, Malá Strana, Nové Město a Hradčany. Rozhodujícími okamžiky dalšího vývoje do dnešní podoby byl rok 1784, tedy doba vlády Josefa II., kdy byla čtyři samostatná města pražská spojena v město Prahu. Dále pak rok 1850, 1883, 1884 a 1901, v nichž byla postupně k Praze připojena další čtyři města (Josefov, Vyšehrad, Holešovice-Bubny a Libeň). **Zákonem ze dne 6. 2. 1920** byla vytvořena Velká Praha, když bylo k Praze připojeno 39 okolních obcí. **K dalšímu územnímu růstu pak došlo postupně v letech 1960, 1968** (připojeno 21 obcí Středočeského kraje), **1970** a konečně **1974**, kdy bylo k Praze připojeno dalších 30 obcí Středočeského kraje. Od tohoto roku nedošlo v Praze k žádným dalším územním změnám.

Počet obyvatel Prahy rostl již od poloviny 17. století prakticky až do roku 1992, kdy kulminoval. Sledujeme-li průběžně výsledky periodických cenzů, počet obyvatel se v přepočtu na současné území od prvního sčítání lidu (1869) do roku, kdy bylo spočteno nejvíce Pražanů (1991), zvýšil 4,5 krát. Během období 1991 až 2001 počet obyvatel poklesl, k čemuž došlo poprvé za celou historickou řadu výsledků cenzů. Od roku 2002 se počet obyvatel Prahy opět každoročně mírně zvyšoval až do roku 2010. Ke konci roku 2011 byl zaznamenán pokles o více než 15,5 tisíc obyvatel, což bylo do jisté míry ovlivněno zahrnutím výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011 do výsledného počtu obyvatel. Koncem roku 2012 došlo ke zvýšení počtu obyvatel o více jak 5 tisíc, ale konečný stav nedosáhl hodnoty roku 2010. Rok 2013 byl opět rokem poklesu počtu obyvatel. Do roku 2006 získávala Praha přírůstky obyvatel především z migrace, a to zejména přírůstky osob v produktivním věku, kteří se stěhují do Prahy především z důvodu uplatnění na trhu práce a převažují mezi nimi cizí státní příslušníci. V roce 2006 byl poprvé po 26 letech zaznamenán také přírůstek přirozeným pohybem (počet narozených byl vyšší než počet zemřelých). To je dáno hlavně vyšším počtem narozených dětí ženám silných ročníků sedmdesátých let. V roce 2010 byla tato hodnota nejvyšší od roku 1975. V roce 2011 se po delší době přirozený přírůstek obyvatel podle očekávání snížil na hodnotu 1 876 osob. Jeho velmi mírný pokles pokračoval i v následujících dvou letech. Ke konci roku 2014 opětovně vzrostl a dosáhl téměř hodnoty roku 2010 (v r. 2014 činil 2 506 osob). Pro populační situaci v Praze je tradičně charakteristické neustálé mírné zvyšování průměrného věku obyvatel, který je v Praze nejvyšší ze všech krajů ČR. V roce 2013 byl v hl. m. Praze průměrný věk 42,0 let. V ČR byl 41,7 let. Zastoupení dětí ve věku 0 až 14 let v populaci opět meziročně mírně vzrostlo na 14,5 %. Od roku 2009 v populaci Prahy stále mírně klesalo zastoupení osob v produktivním věku. V roce 2014 však došlo k meziročnímu zvýšení o 0,5 %. Zvýšil se i podíl obyvatel starších 64 let a dosáhl hodnoty 18,2 %. Index stáří v Praze trvale vysoko překračuje celorepublikový průměr, ale oproti předchozímu roku poklesl. Index ekonomického zatížení (poměr mezi počtem obyvatel v produktivním věku a dětí do 15 let spolu se seniory nad 64 let) je v

Praze trvale nižší než v ČR celkem. V roce 2014 byla jeho výše v hlavním městě 48,6 a v ČR 49,3. Na věkovou strukturu populace má vliv především migrace (vystěhování mladých rodin s dětmi do zázemí metropole a naopak přistěhování lidí v produktivním věku, zejména z pracovních důvodů). Vliv pozitivního vývoje přirozené měny v posledních několika letech je mnohem méně výrazný. Pro migrační situaci v Praze, v zejména posledním desetiletí, byl charakteristický vysoký migrační obrat, který je dán především značnou mobilitou cizích státních příslušníků stěhujících se za prací. Nejvyšší migrační přírůstek měla Praha v roce 2007, kdy na tisíc obyvatel připadlo 19,2 osob získaných migrací. Od roku 2007 se migrační přírůstek postupně snižoval. V roce 2013 došlo po dlouhé době k zápornému úbytku, a to o -4,3 osob na 1 000 obyvatel středního stavu. V roce 2014 naopak vlivem stěhování došlo ke kladnému přírůstku, a to o 10,7 osob na 1 000 obyvatel středního stavu, což byl nejvyšší přírůstek od roku 2009. Od roku 2002 se trvale v Praze důsledkem migrace za prací jednak zvyšuje počet cizích státních příslušníků v pražské populaci, jednak také dochází k posunu ve věkové struktuře populace. Trvale se zvyšuje podíl obyvatel ve věku 15 - 59 let, kteří v Praze nalézají pracovní uplatnění. Jednoznačně kladným rysem demografického vývoje posledních desetiletí je prodlužování naděje dožití. Obyvatelé Prahy se dožívají nejvyššího věku ze všech krajů ČR. V roce 2014 dosáhla naděje dožití při narození u žen 82,5 let a u mužů na 77,5 let. Ženy v Praze tedy v průměru žijí o 5 let déle než muži. Vysoké hodnoty naděje dožití v Praze bývají přičítány lepší dostupnosti lékařské péče, ale i některým příznivějším tendencím ve způsobu života, a to navzdory zhoršeným parametrům životního prostředí. V Praze je nízká i kojenecká úmrtnost.

Z hlediska ekonomiky má hl. m. Praha zcela výsadní postavení v rámci ČR. Je hospodářským centrem státu i střediskem pro zprostředkování vlivů nadnárodních hospodářských vztahů na celém území státu. Kromě všech hlavních orgánů státní správy zde sídlí většina finančních institucí a zahraničních firem. To vše má podstatný vliv na ekonomiku Prahy, jejíž ekonomický výkon vytváří stabilně kolem čtvrtiny celostátního hrubého domácího produktu (HDP). Tento podíl byl v posledních několika letech vyšší než 25 %. V letech 2011 a 2012 však klesl pod 25 % (v r. 2012 byl 24,7 %). V roce 2013 byl podíl 24,9 %. Ekonomika regionu vyjádřená v HDP v běžných cenách v roce 2013 meziročně vzrostla. V roce 2013 byl zaznamenán meziroční růst o 1,6 % tj. meziročně o 16,2 miliard Kč. Hodnota ukazatele se tak dostala na úroveň roku 2009. Obdobně se vyvíjel HDP v republikovém průměru. HDP v přepočtu na 1 obyvatele v Praze trvale vysoko překračuje hodnotu v ČR (v roce 2012 to bylo 208,5 % ve srovnání s celorepublikovou hodnotou, (v roce 2013 dosáhl hodnoty 210,0 %). Vyšší úroveň tvorby HDP je pro metropole typická. Je to ovlivněno celou řadou faktorů. V Praze pracuje velká část mimopražských obyvatel, kteří zde vytváří přidanou hodnotu, lokalizací a registrací sídel ekonomických subjektů ve městě, lokalizací zahraničních poboček nadnárodních firem, koncentrací centrálních orgánů veřejného i privátního sektoru. Podle ukazatele čistého disponibilního důchodu domácností (ČDDD), tedy hodnoty, kterou má domácnost k dispozici pro úspory nebo spotřebu, však Praha převyšuje republikový průměr mnohem méně (131,6 % průměru ČDDD na obyvatele ČR).

S výkonností ekonomiky bezprostředně souvisí i situace na trhu práce. **Praha je největším regionálním trhem práce v České republice.** Charakteristickými rysy dosavadního vývoje jsou na jedné straně vysoká lokalizační atraktivita pražského trhu práce, na druhé straně schopnost Prahy pokrýt zvýšenou poptávku. To je dáno jak značnou profesní mobilitou vnitřních zdrojů, tak doposud rychle rostoucími zdroji mimopražských i zahraničních pracovníků. Pražský trh práce díky nabízené šíři profesí stačil absorbovat téměř všechnu pracovní sílu uvolňovanou v procesu transformace i nově přicházející. Praha působí také na zbytek České republiky a zejména na Středočeský kraj, jehož část je k ní integrována intenzivní dojížděnkou za prací a Praha zároveň snižuje jeho nezaměstnanost. Pracovní místa na území hlavního města jsou příležitostmi i pro obyvatele širokého okolí a v podstatě pro obyvatele celé ČR. Podle výsledků SLDB 2011 počet obsazených pracovních míst v Praze představoval 16 % všech pracovních míst v ČR. Počet pracovních míst k 26. 3. 2011 byl necelých 701 tisíc a zaměstnaných obyvatel Prahy bylo o 118 tisíc méně. Význam dojíždění za prací je pro Prahu mimořádný. Pražská pracovní síla má ve srovnání s ostatními regiony výrazně vyšší kvalifikaci. Více než 40 % zaměstnaných jsou osoby s vysokoškolským vzděláním a jejich počet má v posledních letech pravidelný vzestupný trend. Také průměrné mzdy v Praze dosahují výrazně vyšších hodnot než v ostatních regionech. V roce 2014 byla v Praze průměrná hrubá mzda (na přepočtené osoby) 33 062 Kč oproti 25 607 Kč v celorepublikovém průměru. Dalším charakteristickým rysem pražského trhu práce je i podprůměrný podíl nezaměstnaných. **Praha si dlouhodobě drží nejnižší úroveň nezaměstnanosti v rámci ČR.** Minimální hodnota byla jak v Praze, tak v ČR zaznamenána v roce 2008. Po té došlo vlivem hospodářské recese k vzestupu. V roce 2014 dosáhl podíl nezaměstnaných (roční průměr) v Praze 5,26 % v ČR 7,63 %. Celkový počet uchazečů o zaměstnání podle statistik

úřadů práce se oproti roku 2013 snížil o 3,2 % na 43 499 uchazečů. Počet volných pracovních míst evidovaných na úřadech práce se meziročně zvýšil o 29 % na 9 426 volných pracovních míst. V celé ČR a také v hlavním městě se základní ekonomická strukturální přestavba po roce 1989 promítla do změn v odvětvové struktuře ekonomiky. Charakteristickým rysem vývoje pražské ekonomické základny po roce 1989 bylo posílení obslužné sféry a pokles podílu výrobních odvětví. Terciární odvětví (služby) představují v Praze již od roku 2000 více než 80 % přidané hodnoty. V roce 2013 to bylo 84,7 %. Také míra zaměstnanosti v této sféře v Praze výrazně překračuje údaje ze všech regionů ČR. V roce 2001 pracovalo ve službách v Praze 77,7 % všech zaměstnaných, v roce 2014 to bylo již 80,8 %. Podíl výrobních odvětví na tvorbě přidané hodnoty i zaměstnanosti je v Praze výrazně nižší, než je celorepublikový průměr. Ve stavebnictví se v posledních letech projevil vliv krize. Rok 2014 představoval jisté oživení. Praha zůstala na vedoucí pozici co do objemu základní stavební výroby, která v roce 2014 představovala 38,6 % z celé ČR, meziročně však bylo zaznamenáno zvýšení o 1,7 %. Opětovně v Praze došlo k poklesu počtu vydaných stavebních povolení, a to meziročně o 4,6 %. Počet dokončených bytů vzrostl na (4 848 bytů) meziročně tak stoupl 26,1 %. Trh s byty v Praze zaznamenával určitý posun a na tuto skutečnost reagovala i bytová výstavba. Ta se v posledních letech z Prahy spíše přelévá do jejího okolí ve Středočeském kraji, kam se obyvatelé Prahy nejčastěji stěhují.

Významnou oblastí ekonomiky hlavního města je cestovní ruch. V roce 2014 se v hromadných ubytovacích zařízeních ubytovalo 6,1 milionů hostů, což je více než v roce 2013. Meziroční nárůst činil 3,3 %. Naprostou většinu návštěvníků Prahy, kteří se ubytovali v některém z hromadných ubytovacích zařízení, tvoří trvale turisté ze zahraničí, kteří zde představují necelých 90 % všech ubytovaných návštěvníků. V roce 2014 bylo domácích návštěvníků 12,8 % ze všech hostů pražských ubytovacích zařízení. Praha je také nejčastějším cílem tuzemských služebních cest. Mezi zahraničními hosty převládají tradičně Němci a jejich počty trvale rostou. Po dvou předchozích letech byli i v roce 2014 druhou nejpočetnější skupinou návštěvníci z Ruska, zatímco ještě v roce 2010 to byli Britové, kteří poklesli na třetí místo za návštěvníky z USA. Návštěvníci Prahy nejsou jen turisté, ale v posledních letech se Praha stává i významným kongresovým centrem. V roce 2014 se počet hromadných ubytovacích zařízení na území Prahy oproti roku 2013 snížil o 11,6 %, jejich počet dosáhl hodnoty 757. Počet lůžek v těchto zařízeních však klesl jen o 4,4 % na 87 961. Více než polovina lůžek v pražských ubytovacích zařízeních je využívána v hotelech nejvyšších kategorií.

Praha je celostátním centrem školství. Již od středního vzdělávacího stupně je zde zvýšená koncentrace škol. V Praze je největší počet gymnázií i středních odborných škol ze všech krajů. Pražské střední školy představovaly ve školním roce 2014/15 14,4 % ze všech těchto škol v ČR, bylo to 189 středních škol (bez konzervatoří, se školami MV a MO). Studovalo na nich 56,4 tis. žáků v denním studiu. Zcela mimořádné je postavení Prahy ve vysokém školství. Pražských vysokých škol bylo 33, studovalo zde přes 130 tisíc studentů všech typů studia, což je 37,4 % všech vysokoškolských studentů v ČR. Pozvolna roste i zastoupení cizinců mezi studenty VŠ, ve školním roce 2014/15 to bylo již 15,6 % všech studentů pražských vysokých škol. V posledních letech se v oblasti školství odráží dosavadní demografický vývoj jak v počtech žáků všech typů škol, tak i posunech počtů těchto školských zařízení. Pražská školská zařízení, zejména vysoké školy, slouží nejen obyvatelům Prahy, ale i lidem ze širokého okolí hlavního města a velmi často i z regionů celé ČR.

Také zdravotnická zařízení jsou na území hlavního města koncentrována. Jde hlavně o specializovaná často i výzkumná pracoviště, která ovšem slouží pacientům z celé republiky. Je zde zaměstnána pětina všech lékařů, kteří pracují v celé ČR, a tento podíl je již několik let stabilní. Počet lékařů v Praze mírně narůstá, prakticky ve stejném tempu jako v ČR celkem. Také počet nemocnic je zde nejvyšší ze všech krajů, v roce 2014 bylo v hlavním městě 27 nemocnic. Tyto nemocnice mají i vysoké počty lůžek, které meziročně zůstaly na stejné úrovni. Relativní ukazatele ze zdravotnictví v přepočtu na 1 000 obyvatel jsou v Praze trvale nejvyšší ze všech krajů a výrazně převyšují celorepublikový průměr. Veškerá pražská zdravotnická zařízení slouží spádově i pro okolí Prahy a některá specializovaná pracoviště mají celorepublikovou působnost. Zatímco v ostatních regionech, po předání zdravotnických zařízení do kompetence krajů, je stále více zařízení nestátních, v Praze pracuje téměř polovina všech lékařů v zařízeních státních (45,9 %).

V návaznosti na význam, polohu a postavení Prahy byla historicky vytvořena široká škála **dopravních vazeb**. Nejbližší jsou oboustranné regionální vazby na Středočeský kraj. Postavení Prahy jako hlavního města ČR podmiňuje také významnou dojížděku obyvatel z celé republiky. Je to jak dojížděka

za prací či do škol, tak i za nákupy, za kulturou, ale i do zdravotnických zařízení a podobně. Naopak občané Prahy neomezují své vyjíždky za rekreací na blízké okolí, ale je známo, že využívají k rekreaci území celého státu. Výrazně středová poloha a atraktivita nejen v rámci ČR, ale i Evropy předurčila Prahu k roli jak důležitého cíle cest, tak i místa křížení řady významných tranzitních tras.

Praha je centrálním bodem všech dálničních tras. U dálnice D1, která má spojit Prahu s Brnem, Ostravou a Polskem a patří k nejvytíženější komunikací v České republice (denně projede více než 100 tis. vozidel), byla zahájena výstavba předposledního úseku v délce 17,5 km Hvězdonice - Ostředek. Dokončení posledních úseků je plánováno během roku 2015 - 2016. Část dálnice D 8 Praha - Drážďany není dokončena mezi městy Lovosice a Řehlovice vlivem sesuvů půdy. Dokončení je plánováno během roku 2016. Z plánované dálnice D 3 směrem na České Budějovice a Rakousko je postavena malá část. Plánované zprovoznění celé trasy je kolem roku 2025. Vysoká intenzita automobilové dopravy v centrálních částech města je důsledkem absence objízdnych silničních tras kolem Prahy a zejména vnitřního města. Aby město nebylo zatěžováno tranzitní dopravou, vzniká tzv. Pražský okruh, který má za cíl odvést tranzit mimo obydlená území města jehož součástí je i tunelový komplex Blanky, který byl zprovozněn v září 2015. **Praha představuje i důležitý mezinárodní železniční uzel.** Hlavní nádraží v Praze prošlo celkovou rekonstrukcí, která byla ukončena v roce 2011. Současné vybavení nádraží výrazně zlepšilo komfort cestování. Významnou změnou v železniční dopravě bylo začleňování železniční dopravy v Praze do Pražské integrované dopravy (PID) v roce 1992. V současné době je do PID integrováno celkem 388 linek hromadné dopravy, z toho 34 linek vlakových.

Letecká doprava osobní i nákladní byla v Praze provozována zejména na letišti Praha-Ruzyně, které bylo v průběhu roku 2012 přejmenováno na Letiště Václava Havla Praha. V roce 2014 zde bylo odbaveno přes 11,1 milionů cestujících, což bylo o 1,6 % více než v roce 2013. Pokračoval trend z posledních let, kdy stoupal počet tzv. lokálních cestujících (cestujících pro které je Praha počáteční či cílovou destinací). V roce 2014 vzrostl meziročně počet těchto cestujících o 5,7 % a překročil tak historický rekord z roku 2008. Mezinárodní Letiště Václava Havla Praha je jedním z největších vzdušných přístavů v celé střední a východní Evropě. Svě služby zde nabízí více než 50 leteckých společností, které spojují Prahu s více než 130 destinacemi po celém světě. Proto se v následujících letech plánuje výstavba nové letové dráhy. Pro pražské letiště je mj. velmi důležitý i rozvoj dálkové dopravy mimo Evropu, díky ní přibývá i cestujících, kteří českou metropoli využívají jako přestupní bod.

Praha má relativně dobře fungující **městskou hromadnou dopravu** s páteřním systémem metra v délce téměř 60 km a sítí tramvajových tratí o délce 143 km. Ročně se vozidly MHD přepraví více než 1 miliarda osob. V roce 2014 to bylo 1 164 milionů osob (včetně osob přepravených ve vnějších pásmech a smluvními dopravci), což bylo o 5,5 % cestujících méně než v roce 2013. Největší podíl představují cestující v metru (47 % v roce 2014), pak následují tramvaje (27 %) a zhruba stejný podíl představují i cestující v autobusech. Pro Prahu a její okolí je důležitý také systém PID. Ten je v současné době provozován do vzdálenosti až 35 km od hranic Prahy, čímž zahrnuje i významnou část Středočeského regionu. PID je obsluhováno 308 obcí. Praha patří z hlediska kvality ovzduší, i přes výrazné zlepšení v 90. letech, k nejvíce postiženým regionům státu.

Kvalita ovzduší v Praze je nejvíce ovlivněna dopravou a výrobou elektřiny a tepla. Největšími zdroji emisí jsou v Praze teplárna Malešice a cementárna Radotín. Co se týče kvality ovzduší měřené pomocí imisních limitů, limity jsou překračovány zejména u imisí oxidu siřičitého (SO₂), prašných částic (PM_x) a benzo(a)pyrenu.